

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเราได้ยอมรับเอาพระพุทธศาสนาไว้เป็นศาสนาประจำชาติมาช้านานแล้ว แต่มีการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องพระพุทธศาสนาในประเทศไทยไม่มากนัก ฉะนั้นในปีพุทธศักราช 2511 กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ริเริ่มทำการวิจัยเรื่องความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยขึ้น โดยแต่งตั้งให้ ปิ่น มุทุกันต์ (ทันเอก) เป็นหัวหน้าคณะผู้วิจัย และต่อมาได้โอนมารวมกับงานของคณะกรรมการสาขาปรัชญา สภาวิจัยแห่งชาติ¹ หลังจากได้ตั้งคณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยขึ้นแล้ว ก็ได้มีการประชุมกัน ซึ่งในที่ประชุมสมาชิกได้มีความเห็นพ้องกันว่า จะทำการศึกษาวิจัยให้ได้ข้อเท็จจริงไว้เป็นเครื่องเปรียบเทียบกับข้อเท็จจริงที่จะได้จากการศึกษาวิจัยในอนาคต จะได้มองเห็นความเปลี่ยนแปลงของปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทย จึงได้ตกลงจะทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยใช้แบบสอบถามถามบุคคลผู้มีบทบาทเป็นผู้นำกลุ่มชนโดยตำแหน่ง อันได้แก่กรรมการจังหวัด กรรมการอำเภอ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล ครูใหญ่โรงเรียนมัธยม ครูใหญ่โรงเรียนประถม กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน² สำหรับแบบสอบถามนั้น ที่ประชุมได้มีมติมอบให้ศรีปริญญา รามโกมุท (คร.) เป็นผู้ดำเนินการสร้าง เมื่อสร้างแบบสอบถามเสร็จเรียบร้อยแล้ว ศรีปริญญา รามโกมุท (คร.) ก็ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ควบคุมการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แต่เนื่องจากทุนอุดหนุนการวิจัยมีจำกัด จึงได้เก็บข้อมูลจากบุคคลเพียง 5 ประเภท คือ

¹สภาวิจัยแห่งชาติ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

²กลุ่มผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, รายงานการประชุมฝ่ายวิชาการ ครั้งที่ 11/2511, หน้า 1 - 2.

กรมการจังหวัด กรมการอำเภอ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล และครูใหญ่
โรงเรียนมัธยม จากจังหวัดที่ตั้งภาคการศึกษา 12 จังหวัด³ เท่านั้น การเก็บข้อมูลนี้ได้
แล้วเสร็จลงตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2512

ประชุมสุข อาชาวำรุง (ศาสตราจารย์ คร.) หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่องความมี
อาวุโสในสังคมไทยของสาขาปรัชญา สภาวิจัยแห่งชาติ ได้ทราบความเคลื่อนไหวของการ
วิจัยเรื่องนี้อย่างใกล้ชิด และมีความสนใจในงานวิจัยนี้ เห็นว่าข้อมูลที่มีอยู่แล้วนั้นน่าจะ
ลองนำมาวิเคราะห์หาผลสรุปในแง่อื่น ๆ คู่อีก เพื่อเป็นการประกอบผลการวิจัยของคณะ
วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย อนึ่ง ผู้วิจัยได้มีความสนใจในค่านิยม
ท่านจึงได้แนะนำให้ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิจัย และให้ถือว่างานวิจัยนี้เป็นวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตร
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิตของผู้วิจัยด้วย

สำหรับประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัยนี้ คือ ทำให้ได้ทราบว่าความรู้ความเข้าใจ
ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของคนไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนา
นั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหรือไม่อย่างไร ถ้าหากว่ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันโดยตรง
ก็หมายความว่า ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจมาก จะมีความเชื่อมาก มีการปฏิบัติตามมาก และ
ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจน้อย จะมีความเชื่อน้อย มีการปฏิบัติตามน้อย ถ้าได้ผลดังเช่นที่
กล่าวนี้ การจัดการศึกษาทางค่านิยมพระพุทธศาสนาให้แก่บุคคลก็เป็นสิ่งที่ประเทศชาติหรือ
รัฐบาลควรจะได้ให้ความสนใจ เพื่อบุคคลจะได้มีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา
มากขึ้น และเป็นการส่งเสริมความเชื่อและการปฏิบัติตามของประชาชนชาวไทยอีกด้วย การ
ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาของคนไทยเรื่องนี้นอกจากจะทำให้มีผลงานการวิจัยทาง
พระพุทธศาสนาเพิ่มขึ้นอีกเรื่องหนึ่งแล้ว ยังทำให้นักการศึกษาและครูมีความรู้ความเข้าใจใน
พระพุทธศาสนาตรงตามข้อเท็จจริงอีกด้วย เมื่อครูสามารถให้การศึกษแก่ประชาชนให้มี
ความรู้ความเข้าใจสูงแล้ว ความเชื่อและการปฏิบัติตามของประชาชนก็จะสูงขึ้นอย่างแน่นอน
นี่เป็นการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้วัฒนาถาวรสืบไป นอกจากนี้การวิจัยครั้งนี้ยังทำให้ได้

ทราบว่า บุคคลที่มีระดับการศึกษาต่างกันจะมีความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร บุคคลที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้นมีความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามสูงขึ้นด้วยหรือไม่ และโดยเฉลี่ยแล้วบุคคลมีความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามมากน้อยเพียงไร ควรจะมีการปรับปรุงให้มากขึ้นหรือไม่ ประโยชน์ประการสุดท้ายเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยต่อไปในอนาคตว่า คนไทยมีความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์หาความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) ของคำถามที่คณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สภาวิจัยแห่งชาติ สร้างขึ้น ถ้าคำถามในแบบสอบถามมีความตรงและความเที่ยงแล้วก็จะวิเคราะห์คำตอบเพื่อค้นหาข้อเฉลยของปัญหาต่อไปนี้

1. ความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหรือไม่อย่างไร ถ้ามีความสัมพันธ์กันโดยตรงก็แสดงว่าการให้การศึกษาทางค่านพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนให้เกิดความรู้ความเข้าใจมากขึ้นก็จะเป็นทางทำให้ประชาชนมีความเชื่อ และมีการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนามากขึ้นนั่นเอง
2. เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน 3 กลุ่มว่า เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกัน 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำ คือต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามระบบการศึกษาในแผนการศึกษาฉบับพุทธศักราช 2503 กลุ่มที่มีระดับการศึกษาปานกลางระหว่างชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามระบบการศึกษาในแผนการศึกษาฉบับพุทธศักราช 2503 ถึงก่อนอนุปริญญา และกลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงตั้งแต่อนุปริญญาขึ้นไป
3. ผู้ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน 3 กลุ่ม ดังกล่าวไว้ในข้อ 2 มีความรู้ความ

เข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาต่างกันหรือไม่อย่างไร
บุคคลที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้นไปมีความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามสูง
ขึ้นด้วยหรือไม่

4. ความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธ
ศาสนาของพุทธศาสนิกชนโดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับใด

ขอบเขตของการวิจัย

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เพราะ
ใช้ข้อมูลซึ่งคณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สภาวิจัยแห่งชาติ ได้
เก็บรวบรวมไว้แล้วตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2512

2. แบบสอบถามที่คณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเก็บ
รวบรวมมามีทั้งหมด 1,055 ชุด ขาดหายไป 11 ชุด เหลือเพียง 1,044 ชุด ผู้วิจัยคัด
เอาเฉพาะข้อมูลของผู้มีถือพระพุทธศาสนาที่ระดับการศึกษาจำนวน 990 ชุด มาวิเคราะห์
ฉะนั้น ผลการวิจัยนี้จึงไม่รวมไปถึงผู้ที่มีถือศาสนาอื่นด้วย

3. ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการ
ปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของตัวอย่างทั้งหมด และศึกษาความแตกต่างของความ
สัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา
ระหว่างบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่างกัน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำ คือต่ำกว่าชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามระบบการศึกษาในแผนการศึกษาฉบับพุทธศักราช 2503 กลุ่มที่มีระดับ
การศึกษาปานกลาง ระหว่างชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามระบบการศึกษาในแผนการศึกษาฉบับ
พุทธศักราช 2503 ถึงก่อนอนุปริญญา และกลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงตั้งแต่ก่อนปริญญาขึ้นไป

4. ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความแตกต่างของความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการ
ปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ระหว่างบุคคลที่มีระดับการศึกษาต่างกัน 3 กลุ่ม
ดังกล่าวแล้วในข้อที่ 3 โดยมีระดับการศึกษาเป็นตัวแปรอิสระ (Independent Variable)
ความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นตัวแปร
ตาม (Dependent Variable)

5. การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของตัวอย่างประชากรแต่ละกลุ่มเหมือนกัน และต่างกัน

6. การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้ศึกษาถึงสาเหตุที่ทำให้ตัวอย่างประชากรแต่ละกลุ่มมีความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเหมือนกัน และต่างกัน ไม่ได้ศึกษาค้นคว้าพิจารณาไปถึงการศึกษาที่ตัวอย่างประชากรได้รับ ความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเหล่านี้ตัวอย่างประชากรจึงอาจจะได้มาจากการศึกษาในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียนก็เป็นได้

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การวิจัยเรื่องนี้ยอมรับว่า ข้อมูลที่เป็นคำตอบแบบสอบถามของคณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้รวบรวมไว้แล้วนั้น เป็นข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้
2. ผู้วิจัยถือว่า คะแนนความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาต่างก็มีการกระจายเป็นปกติ (Normal Distribution)

ความไม่สมบูรณ์ของการวิจัย

สิ่งนี้อาจทำให้เกิดความไม่สมบูรณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. คณะผู้วิจัยความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สภาวิจัยแห่งชาติ สร้างคำถามขึ้นโดยมิได้มุ่งจะวิเคราะห์ผลในแง่ความรู้ความเข้าใจ ความเชื่อ และการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่สร้างขึ้นเพื่อความมุ่งหมายอื่น การที่ผู้วิจัยนำเอาคำตอบของผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยเรื่องนี้นั้น อาจมีความคลาดเคลื่อนได้

2. การวิจัยครั้งนี้ไม่ได้มีการวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ก่อน หากแต่เป็นการวิจัยที่ตั้งวัตถุประสงค์ตามข้อมูลที่มีอยู่แล้ว ซึ่งทำให้การวิจัยอยู่ในวงจำกัด ไม่สามารถจะคัดแปลงตามความต้องการอย่างเสรีได้

3. การตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างในส่วนความเชื่อ และการปฏิบัติตาม

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาอาจไม่ตรงตามความเป็นจริงได้ ผู้ตอบอาจมีอคติเข้าข้างตนเองบ้างตามสมควร

4. ในแบบสอบถามไม่ได้บังคับให้ผู้ตอบตอบทุกข้อ ผู้วิจัยได้ตีความหมายในการที่ผู้ตอบไม่ตอบคำถามแต่ละส่วนด้วยตนเอง และให้คะแนนตามความหมายนั้น ฉะนั้น จึงอาจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้

5. คำถามในส่วนของความรู้ความเข้าใจบางข้อมีคำตอบที่คิดได้หลายแง่ และผู้วิจัยได้เลือกคำตอบที่ถูกต้องตามความเห็นส่วนใหญ่ของผู้ทรงคุณวุฒิ ฉะนั้น จึงอาจไม่ตรงตามความมุ่งหมายของผู้สร้างคำถาม ซึ่งทำให้การให้คะแนนอาจผิดพลาดไป

ความหมายของคำที่ใช้ในการวิจัย

ความรู้ความเข้าใจ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนา เช่น มีความรู้ว่า พระพุทธเจ้ามีตัวตนแน่นอน อริยสัจประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ไตรลักษณ์ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และเข้าใจว่า อนิจจังหมายถึงการเปลี่ยนแปลงไม่เที่ยงแท้แน่นอนต่าง ๆ ของโลก เป็นต้น

ความเชื่อ หมายถึง ความเชื่อในพระพุทธศาสนา เช่น เชื่อว่าความดียอมให้ผลดี ความชั่วยอมให้ผลชั่วแก่ผู้กระทำเสมอ การคัมสุราหรือเบียร์เป็นประจำเป็นสิ่งที่ไม่ดี การคลโกงหรือลักขโมยเพื่อมิให้ตนและครอบครัวต้องออกตายเป็นการผิดหลักธรรม เป็นต้น

การปฏิบัติตาม หมายถึง การปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น มีนิสัยปฏิบัติตนในการสวดมนต์ไหว้พระ การอ่านหนังสือธรรมะ การสนทนาธรรมกับพระ ไปทำบุญตักบาตรในวันเทศกาล เป็นต้น

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาที่ตัวอย่างประชากรได้เข้าศึกษาและสอบไล่ได้ในระดับนั้น แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 หมายถึง ระดับการศึกษาต่ำ คือต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามระบบการศึกษาในแผนการศึกษาฉบับพุทธศักราช 2503

ระดับที่ 2 หมายถึง ระดับการศึกษานานกลาง ระหว่างชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ตามระบบการศึกษาในแผนการศึกษาฉบับพุทธศักราช 2503 ถึงก่อนอนุปริญญา

ระดับที่ 3	หมายถึง	ระดับการศึกษาสูงตั้งแต่อนุปริญญาขึ้นไป
กลุ่มการศึกษา	หมายถึง	กลุ่มตัวอย่างที่แบ่งตามระดับการศึกษา มี 3 กลุ่ม คือ
กลุ่มที่ 1	หมายถึง	กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาอยู่ในระดับที่ 1
กลุ่มที่ 2	หมายถึง	กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาอยู่ในระดับที่ 2
กลุ่มที่ 3	หมายถึง	กลุ่มตัวอย่างที่มีการศึกษาอยู่ในระดับที่ 3

เอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมานาน กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้มีการสอนวิชาศีลธรรมของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แม้ในชั้นอุดมศึกษาบางสาขาก็ยังมีการสอนเป็นวิชาบังคับหรือวิชาเลือกด้วย การวิจัยปัญหาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่มีผู้วิจัยไว้แล้วนั้นมีวิจัยแยกเป็นระดับการศึกษาต่าง ๆ ได้มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสนใจและทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาไว้หลายคน โดยศึกษากับกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน คือ ในปีพุทธศักราช 2501 ภิญโญ ศรีหังส์⁴ ได้ทำการวิจัยกับนักเรียนชั้นมัธยมต้นตามระบบการศึกษา ก่อนแผนการศึกษาฉบับพุทธศักราช 2503 จากโรงเรียนชั้นนำในจังหวัดพระนคร ชนบุรี 5 โรง เป็นโรงเรียนชาย 2 โรง โรงเรียนหญิง 3 โรง โรงละ 6 ห้องเรียน ชั้นละ 2 ห้องเรียน คือห้องที่เก่งที่สุด กับห้องที่อ่อนที่สุด รวมจำนวนตัวอย่างประชากร 1,040 คน ต่อมาในปีพุทธศักราช 2503 ภิญโญ บัวทอง⁵ ได้ทำการวิจัยกับนักเรียนชั้นเตรียมอุดมศึกษาตามระบบการศึกษา ก่อนแผนการศึกษาฉบับพุทธศักราช 2503 จากโรงเรียนชั้นนำในจังหวัดพระนคร ชนบุรี 4 โรง เป็นโรงเรียนหญิง 2 โรง โรงเรียนชาย 1 โรง และโรงเรียนสหศึกษา 1 โรง รวม

⁴ภิญโญ ศรีหังส์, "ความสนใจและทัศนคติของนักเรียนต่อพระพุทธศาสนา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2501.)

⁵ภิญโญ บัวทอง, "ความสนใจและทัศนคติของนักเรียนต่อพระพุทธศาสนาในชั้นเตรียมอุดมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2503.)

ตัวอย่างประชากร 629 คน และในปีพุทธศักราช 2505 สุภัตรา สุภัตร์นันท์⁶ ได้ทำการวิจัยกับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ จำนวน 1,177 คน และหลังจากนี้ 1 ปี คือในปีพุทธศักราช 2506 นพพร อุดลย์พันธ์⁷ ก็ได้ทำการวิจัยเรื่องนี้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นตามระบบการศึกษาในแผนการศึกษาฉบับพุทธศักราช 2503 จากโรงเรียนรัฐบาลชายและหญิงในพระนคร ธนบุรี อย่างละ 4 โรงเรียน จำนวนตัวอย่างประชากร 960 คน จากการศึกษาของทั้ง 4 คน คือ ภิญโญ ศรีหงส์ ภิญโญ บัวทอง สุภัตรา สุภัตร์นันท์ และ นพพร อุดลย์พันธ์ ปรากฏว่าได้ผลการวิจัยที่สอดคล้องกัน คือ นักเรียนและนักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติและความสนใจที่ต่อพระพุทธศาสนา พระรัตนตรัย และการปฏิบัติศาสนกิจ มีการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแต่ไม่เคร่งครัดนัก และปฏิบัติศาสนกิจอยู่เสมอ ต่อมาในปีพุทธศักราช 2511 ได้มีผู้ทำการวิจัยเรื่องคล้ายคลึงกัน คือ บุญทา เขื่อนมัน⁸ ได้วิจัยเรื่องความสนใจของเด็กวัยรุ่นที่มีต่อพระพุทธศาสนาในโรงเรียนคริสตศาสนาจังหวัดเชียงใหม่ ผลปรากฏว่า นักเรียนในโรงเรียนคริสตศาสนามีทัศนคติและมโนภาพที่ต่อพระพุทธศาสนา ถึงแม้ว่าจะไม่ค่อยมีโอกาสได้รับการอบรมทางพระพุทธศาสนามากนักก็ตาม นักเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาร้อยละ 89.62 และนักเรียนที่นับถือคริสตศาสนาร้อยละ 78.26 เห็นว่า ธรรมเนียมต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาถ้าปฏิบัติตามแล้วจะช่วยให้ปฏิบัติแต่สิ่งที่ดีงาม และส่วนใหญ่ยังได้นำธรรมไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันด้วย ประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่เด็กในพระพุทธศาสนาได้ไปร่วมมากที่สุดคือ วันวิสาขบูชา วันเข้า

⁶สุภัตรา สุภัตร์นันท์, "ทัศนคติและความสนใจของนักศึกษาที่มีต่อพระพุทธศาสนา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2505.)

⁷นพพร อุดลย์พันธ์, "ความสนใจและทัศนคติของเยาวชนต่อพระพุทธศาสนา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2506.)

⁸บุญทา เขื่อนมัน, "ความสนใจของเด็กวัยรุ่นที่มีต่อพระพุทธศาสนาในโรงเรียนคริสตศาสนาจังหวัดเชียงใหม่" (วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511.)

พรรษา ส่วนนักเรียนในคริสตศาสนาถึงแม้มิได้ปฏิบัติแต่ก็มีความคิดเห็นที่ถือว่าการปฏิบัติศาสนกิจทางพระพุทธศาสนาด้วย นักเรียนทั้ง 2 ศาสนามีความคิดที่ถูกต้องต่อพระพุทธศาสนา และให้ความสนใจที่จะเรียนพุทธประวัติ

การศึกษาวิจัยเหล่านี้สรุปได้ว่า นักเรียนและนักศึกษาทุกระดับการศึกษามีทัศนคติที่ดีต่อพระพุทธศาสนา และให้ความสนใจในพระพุทธศาสนา ฉะนั้น ถ้าหากการสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมีประสิทธิภาพก็จะทำให้นักเรียน นักศึกษา เกิดความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาสูง และผู้ที่มิได้ระดับการศึกษาสูงก็ควรจะมีความรู้ความเข้าใจในพระพุทธศาสนาสูงกว่าผู้ที่มิได้ระดับการศึกษาต่ำกว่าด้วย

ต่อมาได้มีผู้ให้ความสนใจในเรื่องการสอนศีลธรรมและพระพุทธศาสนาในโรงเรียน คือ ราศี ทองสวัสดิ์⁹ ได้ทำการวิจัยไว้ในปีพุทธศักราช 2503 โดยศึกษากับตัวอย่างประชากร คือ ครูใหญ่ และครูผู้สอนวิชาศีลธรรมในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนชั้นนำในพระนคร 8 โรงเรียน เป็นโรงเรียนชาย 4 โรงเรียน หญิง 4 โรงเรียน รวมครูใหญ่ 8 คน และครูผู้สอนวิชาศีลธรรม 15 คน ผลการวิจัยปรากฏว่า ทั้งครูใหญ่และครูผู้สอนวิชาศีลธรรมส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกัน คือ ต้องการให้นักเรียนมีความรู้ทางด้านศีลธรรมพระพุทธศาสนา และจริยศึกษา เพื่อให้อยู่ในสังคมด้วยดี นำความรู้ที่เรียนไปปฏิบัติอย่างถูกต้อง แต่ครูทั้งหมดควัดผลวิชาศีลธรรมจากการสอบข้อเขียนทางเดียว มิได้วัดทางด้านความประพฤติด้วยเลย และในปีเดียวกันนี้เอง สุชา ธรรมมิตร¹⁰ และสุมาลี สุทนต์ปริดา¹¹

⁹ราศี ทองสวัสดิ์, "การอบรมศีลธรรมและพระพุทธศาสนาในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในทัศนคติของครู" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2503.)

¹⁰สุชา ธรรมมิตร, "การอบรมพระพุทธศาสนาและศีลธรรมที่บ้านของนักเรียนชั้นมัธยมต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2503.)

¹¹สุมาลี สุทนต์ปริดา, "การอบรมพระพุทธศาสนาและศีลธรรมที่บ้าน" (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2503.)

ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการอบรมพระพุทธศาสนาและศีลธรรมทางบ้าน สุชา ธรรมมิตร ได้เลือกตัวอย่างจากนักเรียนชั้นมัธยมต้นตามระบบการศึกษาก่อนแผนการศึกษาฉบับพุทธศักราช 2503 ในโรงเรียนรัฐบาลจังหวัดพระนคร ๕ โรงเรียน เป็นโรงเรียนชาย 2 โรงเรียน โรงเรียนหญิง 3 โรงเรียน รวมตัวอย่างประชากร 1,040 คน และเลือกตัวอย่างผู้ปกครองนักเรียนเหล่านั้น 100 คน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ได้เอาใจใส่อบรมธรรมในพระพุทธศาสนาแก่เด็ก และสอนให้เด็กยึดหลักต่อไปนี้เป็นคือ มีความกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีพระคุณ ทำดีได้ชั่วได้ชั่ว มีความพยายามอยู่ที่ไหนความสำเร็จที่นั่น มีใจเมตตา กรุณาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และให้ยึดมั่นศีลห้า สำหรับสุมาลี สุทศปรีดา ได้เลือกตัวอย่างประชากรจากนักเรียนชั้นมัธยมปลายตามระบบการศึกษาก่อนแผนการศึกษาฉบับพุทธศักราช 2503 จากโรงเรียนชั้นนำในจังหวัดพระนคร 4 โรงเรียน เป็นโรงเรียนชาย 2 โรงเรียน โรงเรียนหญิง 2 โรงเรียน จำนวน 834 คน และสุ่มตัวอย่างผู้ปกครองของนักเรียนเหล่านี้ 25 คน ปรากฏว่าได้ผลการวิจัยสอดคล้องกันกับผลการวิจัยของสุชา ธรรมมิตร

จากผลการวิจัยของราศี ทองสวัสดิ์ สุชา ธรรมมิตร และสุมาลี สุทศปรีดา พอจะเห็นว่า การสอนศีลธรรมและพระพุทธศาสนาในโรงเรียนนั้น มีวัตถุประสงค์คือให้นักเรียนเกิดความรู้ในพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปปฏิบัติเท่านั้น มิได้มุ่งที่จะสอนให้นักเรียนมีความเชื่อศรัทธา แต่การอบรมสั่งสอนของผู้ปกครองทางบ้านยังมีบางส่วนที่แสดงให้เห็นว่า ได้ปลูกฝังความเชื่อในพระพุทธศาสนาให้แก่เด็ก เช่น สอนให้เด็กยึดมั่นในหลักธรรมที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มีความพยายามอยู่ที่ไหนความสำเร็จที่นั่น

นอกจากนี้ได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาไว้คือ ในปีพุทธศักราช 2512 พัทธา เกกานนท์¹² ได้ศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นตามระบบการศึกษาในแผนการศึกษา

¹² พัทธา เกกานนท์, "การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อและทัศนคติต่อพระพุทธศาสนาของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512.)

ฉบับพุทธศักราช 2503 ระหว่างนักเรียนกลุ่มที่มารดาเห็นว่าความเชื่อและทัศนคติที่ถือต่อพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญ กับนักเรียนกลุ่มที่มารดาเห็นว่าความเชื่อและทัศนคติที่ถือต่อพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องไม่สำคัญ และเปรียบเทียบระหว่างเพศชายกับเพศหญิง โดยสุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนในเขตจังหวัดพระนคร ธนบุรี ที่มีอายุระหว่าง 12 - 18 ปี จำนวน 80 คน และกลุ่มมารดาของนักเรียน 80 คนนั้น ปรากฏว่านักเรียนกลุ่มที่มารดาเห็นว่าความเชื่อและทัศนคติที่ถือต่อพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญ กับนักเรียนกลุ่มที่มารดาเห็นว่าความเชื่อและทัศนคติที่ถือต่อพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องไม่สำคัญนั้น มีความเชื่อและทัศนคติที่ถือต่อพระพุทธศาสนาแตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01 สำหรับนักเรียนชายกับนักเรียนหญิง นั้นมีทัศนคติที่ถือต่อพระพุทธศาสนาไม่แตกต่างกัน แต่มีความเชื่อต่อพระพุทธศาสนาแตกต่างกันที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01

โรจน์ สุวรรณสุทธิ¹³ (ศาสตราจารย์ นายแพทย์) และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่องสมาธิช่วยในการศึกษาเพียงใจ ไว้ในปีพุทธศักราช 2513 โดยได้ให้การอบรมสมาธิแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของพระพุทธศาสนาแก่นักศึกษาแพทย์ปีที่ 1 ชาย 20 คน หญิง 12 คน ใช้เวลาในการอบรมวันละ 50 นาที ในตอนเที่ยงหลังรับประทานอาหารกลางวันแล้วติดต่อกันทุกวัน เว้นวันหยุดราชการและวันที่นักศึกษาต้องสอบ รวมเวลา 20 สัปดาห์ ผลการทดลองสรุปได้ว่า การอบรมสมาธิและการศึกษาธรรมะทำให้นักศึกษาตั้งใจเรียน รักการเรียน มีความจำและความคล่องแคล่วในการทำงานมากขึ้นกว่าตอนก่อนรับการอบรม และทำให้ความหงุดหงิด อ่อนเฉื่อย โกรธง่าย น้อยลง นักศึกษากลุ่มที่ได้รับการอบรมมีการเจ็บป่วยน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการอบรม ผลการสอบปรากฏว่านักศึกษากลุ่มที่ได้รับการอบรมได้คะแนนเฉลี่ยแต่ละวิชาสูงกว่านักศึกษากลุ่มที่ไม่ได้รับการอบรม และผลการสอบเป็นรายบุคคล กลุ่มที่ได้รับการอบรมมีนักศึกษาที่เรียนดีขึ้นมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการอบรม ผลการวิจัยนี้แสดงว่า

¹³โรจน์ สุวรรณสุทธิ และคณะ, รายงานเบื้องต้นโครงการวิจัยเรื่องสมาธิช่วยในการศึกษาเพียงใจ (พระนคร: ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล, 2514.)

การฝึกอบรมสมาธิและการศึกษาธรรมะมีประโยชน์ต่อร่างกายและจิตใจ ซึ่งทำให้การศึกษา
ได้ผลดีขึ้นด้วย

จะเห็นได้ว่า การวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่มีผู้วิจัยไปแล้วนั้น เป็นการวิจัยกับ
ประชากรนักเรียนระดับใดระดับหนึ่งเพียงระดับเดียวเท่านั้น ยังไม่มีผู้ใดศึกษาวิจัยกับ
ประชากรหลายระดับการศึกษารวมกันเลย แต่การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษากับประชากรที่มีระดับ
การศึกษาหลายระดับ และศึกษาในแง่หาความสัมพันธ์ไปเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจ ความ
เชื่อ และการปฏิบัติตาม ซึ่งยังไม่มีผู้ใดทำไว้ก่อน ทั้งวิธีการก็แตกต่างจากการวิจัยที่กล่าว
แล้ว ดังนั้น การวิจัยเรื่องนี้จึงเป็นเรื่องใหม่ วิธีวิจัยใหม่ ไม่เคยมีผู้ใดทำมาก่อนคงจะเป็น
ประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจและสังคมพระพุทธศาสนาอย่างแน่นอน